

מדרגת הכהנים

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת אמור

הכהנים מופיעים את אחדות ישראל ♦ הכהנים במדרגת חיים של הכלל ♦ קדושת הכהנים בכח ובפועל ♦ דיבור אמיתי ♦ לשון נקיה ♦ שמירה מלשון הרע – ניצחון במלחמה ♦ אחדות ישראל מבטאת אחדות ה' ♦ שמירת השבת מוכיחה שחטא עבודה זרה חיצוני ♦ זהירות מדיבורי חול בשבת ♦ כח הדיבור פועל יותר מהמעשים

הכהנים מופיעים את אחדות ישראל

”אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן, וְדַאי שֶׁהַכֹּהֲנִים הֵם בְּנֵי אַהֲרֹן! לְמָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּתוּב ”בְּנֵי אַהֲרֹן“?

הזוהר (ויקרא פ"ח ע"א) מבאר שהכהנים הם בני אהרן במובן זה, שאהרן הכהן היה אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. זו הייתה המהות של אהרן והכהנים ממשיכים אותה.

המהר"ל מסביר בפרקי אבות למה אמרו במשנה (פרק א' משנה יב) 'הוי מתלמידי של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה'. הרי בכל פרקי אבות כתוב על הרבה מידות ולא כתוב הוי כפלוני שהוא כך נהג, שהיה מקבל בסבר פנים יפות וכדומה, זה המקום היחיד בכל פרקי אבות שכתוב להיות כמו מישהו. אמנם מוזכר (בפרק ה משנה יט) על תלמידי אברהם אבינו ותלמידי בלעם הרשע, אבל לא בסגנון הזה בדיוק, וזה חריג.

מסביר המהר"ל: אהרן במהות שלו מאחד את ישראל. אהרן היה כהן גדול שכל ישראל דרכו עובדים את ריבונו של עולם. הוא מחבר בין ישראל לאביהם שבשמיים, והוא מחבר את ישראל זה לזה. הוא נכנס לקודש הקודשים כנציג ושליח של כלל ישראל. בזה הוא מאחד את כולם בפעולותיו, וזה מפני שבמהות שלו הוא היה כזה. הוא היה אוהב שלום ורודף שלום, וזה התבטא בתפקיד שיש לו, שמבטא את המהות שלו להיות איש מאחד. זה מה שנאמר: "אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן", זה עניינם של הכהנים.

הכהנים במדרגת החיים הכללית ולא שייכים לטומאת מת

הכהנים נצטוו במצוות מיוחדות, ואחת מהן שלא להיטמא למתים. הסיבה היא שהכהנים נמצאים במקום מיוחד, במדרגה מיוחדת. הכהן הגדול במקום עוד יותר גבוה, ולכן הוא לא יוצא מהמקדש. זה קשור בתפיסה האחדותית של הכהנים. יש לנו כלל, שאין מיתה בציבור יש מיתה ביחידים. יחיד מת, אבל בכלל אין דבר כזה מיתה. אפילו אם כל הדור כולו כבר התחלף וזה דור אחר, זו לא מציאות חדשה, זה עם ישראל הממשיך לדורותיו. נפקא מינה לדינא לפר העלם דבר של ציבור, כלומר אם בית דין הגדול, הסנהדרין, הורו בטעות הלכה שלא כדין, וישראל עשו על פי ההלכה הזאת ונכשלו כולם באיסור שחייבים עליו בשוגג קרבן, ואחרי דור, הסנהדרין הגיעה לידי מסקנה שהיתה כאן טעות וההוראה הזאת לא הייתה נכונה, צריך להביא קרבן פר העלם דבר של ציבור. או אפילו לפני שהשתנה הדור, אבל לא הזדמן להביא את הקרבן הזה, וכבר כל אלה שחטאו כבר לא נמצאים כאן, ביחיד שחטא, אפילו אם הוא הקדיש את החטאת הזאת ולא הספיק להביא אותה, אם הוא מת, לא מביאים קרבן חטאת לאחר מיתה. וכאן אף שכל החוטאים כבר לא נמצאים, אבל מפני שהציבור חטא, והציבור נחשב שנמצא, שהרי בכלל ישראל אין מיתה, כלל ישראל זו מציאות אחת - מביאים קרבן פר העלם דבר של ציבור.

מציאות הכלל היא כמו זרם של נהר שזה אותו הנהר גם מחר ומחרתיים, אף על פי שהמים שזורמים עכשיו אלו לא המים שהיו כאן קודם, אלו מים אחרים לגמרי, כל המים כבר נעלמו ועכשיו זורמים מים חדשים, אבל זה נחשב אותו הזרם, ואותו הנהר שזורם. יש גם נהר החיים, נהר של הדורות, של כלל ישראל, שהוא תמיד קיים. הכלל הוא חי, הכלל הוא מציאות תמידית. הכהן הגדול שהוא קשור עם כלל ישראל, הוא כאילו נמצא מעל הפרטיות, מעל המיצרים של הפרטיות, זה לגבי הכהן הגדול באופן מיוחד, אך גם לגבי כל הכהנים כולם. עניינם של הכהנים להיות שליחים שלנו ושליחי דרחמנא, ובזה הם מחברים את כולנו ביחד. זה היסוד שמתחיל מדברי הזוהר, שהכהנים הם בני אהרן, ועליו הרחבנו את הדברים.

קדושת הכהנים בכוח ובפועל

מִן הַר בְּאַחַת הַדְרָשׁוֹת שֶׁלּוֹ בְּסֵעוּדָה שְׁלִישִׁית, מְסַבֵּיר מְדוּעַ הִיָּה צָרִיךְ לְכַתּוֹב 'הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן'. וְהוּא מְבַאֵר שֶׁיֵּשׁ בְּכַהוֹנָה צַד שֶׁל קְדוּשָׁה שְׁבִכּוּחַ, וְיֵשׁ צַד שֶׁל קְדוּשָׁה שְׁבִפּוּעַל. וְזֶה הַבִּיטוּי הַכּפּוּל 'הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן'. בְּנֵי אַהֲרֹן - זֶה הִירוּשָׁה, הַטֶּבַע שְׁטִבּוּעַ בְּמַהוּת שֶׁלֵּהֶם. וְהַכֹּהֲנִים - זֶה הַתְּפִקִיד. וְהוּא מְסַבֵּיר שֶׁיֵּשׁ אֲפִילוֹ נִפְקָא מִינָה לְדִינָא, שְׁחַלל כֹּהֵן, זֹאת אֹמֶרֶת, כֹּהֵן שְׁבֵא עַל אִשָּׁה גְרוּשָׁה אוֹ הַתְּחַתֵּן עִם גְרוּשָׁה וְנוֹלַד בֵּן, הַבֵּן הַזֶּה הוּא חַלל וְהוּא לֹא יִכּוֹל לְעַבּוֹד אֶת עֲבוּדַת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, אֲבָל אֵף עַל פִּי שְׁאִסּוֹר לוֹ לְעַבּוֹד בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, זֶה רַק לְכַתְּחִילָה, אֲבָל אִם הוּא עֶבֶד - עֲבוּדָתוֹ מִתְקַבֵּלֶת. וְלוֹמְדִים אֶת זֶה מֵהַפְּסוּק "בְּיָד ה' חִילוֹ וּפְעָל יָדוֹ תִּתְּצָה". כְּלוּמַר אֲפִילוֹ הַחֹולִין שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא חִלֵּל - גַּם כֵּן נִרְצָה. מְסַבֵּיר הַרְבֵּה שֶׁזֶה עֲנִינּוֹ שֶׁל הַכֹּהֵן, בְּמַהוּת שֶׁלּוֹ הוּא נִשְׂאָר כֹּהֵן, לְמִרּוֹת שֶׁהוּא חַלל הוּא עֲדִין בֵּן שֶׁל כֹּהֵן.

מֵאִיפֵה לּוֹמְדִים לִימוּד זֶה שְׁחַלֵּל עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה דוּוֹקָא לְכַתְּחִילָה - בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים מֵהַמִּילִים 'בְּנֵי אַהֲרֹן', יִכּוֹל חַלֵּלִים - תְּלַמּוּד לּוֹמֵר 'הַכֹּהֲנִים' יִצְאוּ חַלֵּלִים. כְּלוּמַר מֵאִיפֵה לְמַדּוֹ אֶת הַמִּיעוּט שְׁכֹהֲנִים חַלֵּלִים לֹא - מֵהַמִּילָה 'כֹּהֲנִים', אִילוֹ הִיָּה כְּתוּב

רק בני אהרן זה היה כולל כולם, כי גם החללים הם בני אהרן, אבל הם לא כהנים, הם לא ראויים לכהונה. המצב שלהם מצב ביניים, הם במהות כהנים אך לא ראויים לתפקיד של הכהנים. זאת אומרת, שבכהונה יש צד אחד סגולי אבסולוטי מוחלט, והצד של הגילוי בפועל בפעולה ובעשייה.

ממשיך הרב ומסביר על פי זה: הרי כל בני ישראל נקראים כהנים, "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קְדוֹשׁ" (שמות יט, ו), "וְאַתֶּם כֹּהֲנֵי ה' תִּקְרְאוּ מִשְׁרְתֵי אֲלֹהֵינוּ" (ישעיהו סא, ו). כל ישראל יש להם המהות של מדרגת קדושת הכהונה. עם ישראל ביחס לכל העולם הם כמו כהנים, אלא שבכל ישראל הקדושה הזאת כמוסה ולא גלויה, היא לא קדושה שמופיעה בפועל, הכהנים הם אלו שמבטאים את הקדושה הכמוסה בישראל, הם אלו שמופיעים ומוציאים את הקדושה הזאת מן הכוח אל הפועל. אם כן, זו הכפילות של 'הכהנים בני אהרן', גם הצד הסגולי וגם הצד שבפועל. הרב חוזר על הרעיון הזה כמה פעמים על הבכוח והבפועל.

דיבור אמיתי

במדרש (ויקרא רבה פרשה כו, א):

"אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרָן" (תהילים יב, ז), רבי תנחום בן חנילאי פתח: "אִמְרוֹת ה' אִמְרוֹת טְהוֹרוֹת" (תהילים יב, ז), אמרות ה' אמרות טהורות, אמרות בשר ודם אינן אמרות טהורות - אומר המדרש: "בנוהג שבעולם מלך בשר ודם נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסים אותו וערב לו קילוסן, אומר להם, למחר אני בונה לכם דימוסיאות ומרחצאות, למחר אני מכניס לכם אמת המים, ישן לו ולא עמד, היכן הוא והיכן אמרותיו" - הוא הבטיח להם הרבה הבטחות, והלך לישון ולא קם, וההבטחות שלו אינן יכולות להתקיים. "אבל הקב"ה אינו כן, אלא "וְהָאֱלֹהִים אֱמֶת" (ירמיהו י, י) אמרות טהורות".

למדנו מכאן שהדיבור של האדם צריך להיות דיבור שיש לו כיסוי. מה שאדם אומר צריך להיות אמיתי. אמנם לא תמיד בכוחו של האדם לבצע את כל

ההבטחות שלו. הקב"ה, מה שהוא מבטיח הוא מקיים, ויש ביכולתו לקיים, הוא האמת המוחלטת, חותמו של הקב"ה אמת. אבל גם האדם צריך לומר דברים שיש להם כיסוי. אתה מבטיח, תעמוד בהבטחה שלך. אתה אומר משהו, דאג שזה יתקיים. אל תגיד אחר כך: לא התכוונתי, לא הובן, ותחזור בך, אלא כל מילה תהיה אמת ותעמוד מאחוריה. על האדם להיות אמיתי.

לשון נקיה

דבר שני אומר המדרש:

"אמר רבי אבין אמר רבי יהודה בשם רבי יוחנן וכו' ואמרינן לה בשם רבי יהושע בן לוי מצינו שעיקם הקב"ה שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר: "מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינָנָה טְהוֹרָה" (בראשית ז, ח), במקום אחר עיקם שתיים ושלוש תיבות בתורה כדי שלא להוציא דבר של טומאה מתוך פיו הדא הוא דכתיב "וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהוֹרָה הוּא". אינו אומר אשר טמאה אלא אשר לא טהורה היא. אמר רבי יודן בן מנשה אף כשבא לפתוח להם בסימני בהמה טמאה, לא פתח אלא בטהרה, "אֵת הַגִּמְלָה כִּי מַעְלָה גְרָה הוּא" (ויקרא יא, ד) כי לא מפריס פרסה אין כתיב כאן אלא "כי מעלה גרה הוא". "וְאֵת הַשֹּׁפָן כִּי מַעְלָה גְרָה הוּא", כי לא מפריס פרסה הוא אין כתיב כאן, אלא 'כי מעלה גרה הוא' וכן הארנבת וכן החזיר" - התורה אומרת קודם את הסימן הכשר. זאת אומרת, 'אמרות ה' אמרות טהורות', הדיבור צריך להיות אמיתי, והדיבור צריך להיות דיבור יפה ונקי, לא לבטא את הצד השלילי, צד הלכלוך. הדיבור צריך להיות דיבור נקי, גם אם צריך קצת להאריך בדיבור. התורה מלמדת אותנו, שבמקום שזו לא הלכה שצריך להגיד את הדברים בצורה המדויקת, אז צריכים לדבר בלשון נקייה וטובה.

הגמרא במסכת פסחים (ג:), מביאה כמה וכמה דוגמאות, בנושא של לשון נקיה. היו שני תלמידים שאחד התבטא בלשון נקייה ואחד בלשון לא נקייה, ומי

שהתבטא בלשון נקייה התגלה אחר כך כתלמיד חכם גדול. צריך שהדיבור יהיה נקי.

שמירה מלשון הרע – ניצחון במלחמה

עוד אומר המדרש: "אמרות ה' אמרות טהרות" (תהילים יב, ז), רבי יוסי ממלכיא ורבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמרו מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, והיה דוד מתפלל עליהם, הוא שאמר דוד: "אתה ה' תשמרם" (תהילים יב, ח). אתה ה' תשמור את התורה בלבבם, אבל על ידי שהיו ביניהם דילטורים, היו יוצאים למלחמה ונופלים, ובדורו של אחאב שכולם היו עובדי עבודה זרה כיוון שלא היו ביניהם דילטורים היו יוצאים למלחמה ונוצחים.

כבר עמדנו כמה פעמים על הדברים הללו. בימי דוד כולם היו לומדים תורה, יש כאן מישהו שיודע לדרוש מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא בהלכות טומאה וטהרה?! שם בני הישיבה היו כולם תלמידי חכמים מובהקים. יוצאים למלחמה בני תורה ובחורי ישיבות ממש ולא נוצחים, נופלים במלחמה. ובימי אחאב, שהיו עובדי עבודה זרה, היו יוצאים למלחמה ומנצחים - איך זה יתכן, גם אם בדורו של דוד, היו קצת מדברים לשון הרע, מה קרה, בגלל זה נופלים במלחמה, בגלל שלא מאוחדים?! קשה מאד להבין את המדרש הזה, בני ישיבות, תלמידי חכמים, אנשים, נערים ובחורים שהיו שוקדים על התורה, האם כוח התורה לא היה מספיק כדי לנצח במלחמה?! הרי מה חזק יותר מכוח התורה, ולעומת זאת, מה יותר גרוע מהעבודה זרה, אז איך יכול להיות שבימי אחאב שהיו עובדי עבודה זרה, היו יוצאים למלחמה ומנצחים. קשה להסביר את זה. אבל חייבים, כי זה מדרש, זה לא איזה רב מודרני שבא ואמר את הדברים האלה. אלו דברי חז"ל, וזה לא מדרש אחד, הרעיון הזה חוזר בכמה וכמה מקומות בדברי חז"ל. צריכים להבין את הדבר הזה.

אחדות ישראל – הופעת שם ה'

התשובה היא פשוטה אבל עמוקה. כנראה שלאחדות יש איזה כוח מאד מרכזי ועיקרי. עם ישראל מופיע את ריבונו של עולם תמיד בכל המצבים. אם אדם עובד עבודה זרה, יש לו יצר הרע שמתגבר עליו אבל בתוך תוכו הוא קשור לריבונו של עולם. כל ישראל, מי שנקרא בשם ישראל הוא בעצם מבטא את מציאות ה' בעולם. רק ישראל נושאים את שם ה' בעולם, ואף אחד אחר לא נושא את שם ה' אחד בעולם. יש עמים שהם עובדי עבודות זרות אבל לא נושאים את שם ה' האחד, ורק עם ישראל הוא נושא את שם ה' בעולם. ועם ישראל, זה עם ישראל לדורותיו. כשאדם הוא חלק מעם ישראל, ומאוחד עם הכלל, הוא מבטא את עניינו של עם ישראל. ואפילו אם כל הציבור עכשיו כביכול עובד עבודה זרה, הוא חלק מהכלל כולו, חלק מכל הדורות, הוא לא עומד בפני עצמו. וכשיש אחדות מופיע עניינו של עם ישראל, והיחיד הוא חלק מהמציאות הזאת, ואפילו אם הוא יצעק אחרת, זה לא משמעותי, מפני שהוא חלק מעם ישראל המבטא את שם ה' בעולם. הוא העם היחידי שמבטא את שם ה' בעולם בכל הדורות. וכאשר ישראל מאוחדים מופיע שם ה' אחד, וזה העיקר.

מה ההבדל בין עבודה זרה ועבודת ה'. בעבודת ה' יש ריבונו של עולם והוא אחד, ועבודה זרה כל עניינה זה הפירוד, הנחה שיש הרבה כוחות בעולם ולא כוח אחד. רק כשעם ישראל הוא אחד, הוא מבטא שיש ה' אחד בעולם. כשעם ישראל מפורד אז כאילו יש הרבה ריבונו של עולם, וזה ההפך מהמגמה של עם ישראל. אם יש הרבה בתי מדרש, והם חלוקים זה עם זה וכל אחד יש לו ריבונו של עולם משלו, זה לא עניינם של ישראל. עניינם של ישראל להופיע את שם ה' אחד, ולהודיע שיש ה' אחד בעולם. וזה הדבר הכי גדול שיכול להיות, שעם ישראל מאוחד ומבטא שיש ריבונו של עולם אחד.

שמירת שבת מוכיחה שחטא עבודה זרה חיצוני

אפשר להביא ראיה לזה מדברי חכמים במסכת שבת (ק"ח:): שאמרו שמי שעובד עבודה זרה אפילו כדור אנוש אם הוא שומר שבת מחול לו. 'אשרי אנוש יעשה זאת וגו' ושומר שבת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו. לכאורה אם הוא שומר שבת למה מחול לו, הרי חטא עבודה זרה חמור מאוד, ואפילו שהוא שומר שבת עדיין הוא עובד עבודה זרה. מסביר המהר"ל (שם בחידושי אגדות), שמי ששומר שבת, הוא מכריז שריבונו של עולם ברא את העולם בששת ימי בראשית וביום השביעי שבת וינפש. זה ששומר שבת מודיע שיש בורא עולם. בעצם שמירת השבת הוא מכריז את ההכרזה הזאת. הוא מעיד שיש בורא עולם, אז איך הוא עובד עבודה זרה - יצר הרע התגבר עליו. יש אנשים שיצרם התגבר עליהם, רוצים ללמוד תורה, רוצים לשקוד, לא רוצים לחטוא, אבל יצרם התגבר עליהם, הם לא באמת במקום של יצר הרע, פשוט לא היה להם כוח להתגבר. הם רוצים לעשות רק דברים טובים ולא ליפול בשום דבר. לא צריכים להתחשב ביצר הרע כאילו הוא מבטא את המהות הפנימית שלהם, זה לא נכון. כשאדם שומר שבת, סימן שהוא מכריז שיש בורא עולם, ומה שהוא עבד את עבודה הזרה, זה משהו חיצוני, לכן מחול לו, לא במובן שמוחלים לו לגמרי כמובן, אבל במובן זה שזה מקבל משמעות חיבורית, לא כמו מצב שמישהו רק עובד עבודה זרה ולא שומר שבת. אותו דבר, אם ישראל מאוחדים, והם כולם ביחד, אז כל אחד הוא חלק מעם ישראל, ועם ישראל נושא את שם ה', וגם אלה שלא קוראים בשם ה', זה לא עוזר להם... אם הם חלק מעם ישראל, הם נושאים את שם ה', רוצים או לא רוצים, זאת המציאות העובדתית.

זהירות מדיבורי חול בשבת

אנחנו עוסקים בדיבור. ראינו במדרש שהדיבור, ראשית כל צריך להיות אמיתי, ושנית צריך להיות בסגנון נקי, ושלישית צריך להגיד דברים טובים ולא לדבר לשון הרע. ונוסיף עוד בעניין הדיבור מדברי הזוהר.

אומר הזוהר בפרשת אמור (ויקרא ק"ה ע"א):

רבי יוסי ורבי יצחק הלכו בדרך, אמר רבי יוסי כתוב "וְקִרְאתָ לְשַׁבַּת עֲנֵג לְקָדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד וְכַבְּדָתוּ מַעֲשׂוֹת דְרָכָיךָ" (ישעיהו נח, ג), יפה. אבל "מִמְצוֹא חֲפָצְךָ וְדָבָר דָּבָר" (שם) מה החיסרון אם אדם מדבר דבר של חול בשבת. כלומר לכבד את השבת זה מובן, לא לעשות מעשים של חילול שבת זה מובן, אבל לדבר דברים של חולין בשבת, מה החיסרון, אמר לו ודאי יש בזה חיסרון כי אין לך מילה ומילה שיוצאת מפי אדם שאין לה קול ועולה למעלה ומעוררת מילה אחרת. כל דיבור של האדם הוא פועל, הוא יוצא מפיו ועולה למעלה, ומעורר דברים למעלה, ואם מדבר דברי חול ביום הקדוש הוא חיסרון למעלה, והקב"ה וכןסת ישראל שואלים: מי זה שמפריע לזיווג שלנו, שמפריד בין קודשא בריך הוא וכןסת ישראל, כי המדרגה העליונה של השבת אינה נראית ואינה שורה בחול. כלומר, הקדושה של השבת, המעלה של השבת לא מופיעה אם מישהו מדבר דברי חול. הדיבור שאדם מדבר בוקע אווירים ורקיעים ועולה למעלה ומעורר דיבור אחר על כן 'ממצוא חפצך ודבר דבר'. מי שמעורר דיבור קדוש מפיו, הדיבור של תורה עולה למעלה, ומעורר קדושת מלך עליון, ומלך עליון מתעטר בדיבור הזה, ונמצאת שמחה למעלה ולמטה.

כוח הדיבור פועל יותר מהמעשים

הזוהר רוצה ללמד אותנו שכוח הדיבור של האדם הוא כוח גדול, כוח יותר חזק מאשר המעשים. באופן חיצוני, כשאדם עושה מעשה, עשה פעולה יש לזה תוצאות, נוצר משהו. וכשהוא מדבר, לכאורה זה אוויר, הוא לא עשה שום דבר, אבל זה רק בחיצוניות. באופן אמיתי, הדיבור של האדם פועל ברוחניות. והרוחניות משפיעה יותר מהגשמיות. ולכן אדם צריך לדעת ראשית כל להיזהר לא לדבר מה שלא צריך.

הזוהר הוסיף לנו על העוצמות של כוח הדיבור, כמה הוא משפיע, אם זה דיבור חס וחלילה שלילי, ולהפך אם זה דיבור חיובי. מידה טובה גדולה ממידת פורענות פי חמש מאות, אז כשאדם מדבר דיבור של קודש, מדבר דברי תורה, זה פועל

פעולות גדולות. אנחנו קודם שמענו דרשה שאדם צריך לדעת את הכוחות שלו. אז צריכים לדעת את הדברים הללו, שבאמת מה שאנחנו עושים בישיבה, עוסקים ולומדים תורה, זה פועל. זה פועל למעלה ונמשך מזה גם הרבה למטה. לא הכול רואים, אבל מה שלא רואים זה לא סימן שזה לא נמצא. אנחנו מכירים עכשיו שיש המון כוחות שלא רואים. המדע מחדש לנו שיש המון כוחות באוויר שאנחנו לא רואים אותם, אבל הם יותר חזקים מהכוחות הגשמיים. וכוח הדיבור של האדם הוא כוח גדול מאוד, ושל ישראל עוד יותר גדול, וכאשר עוסקים בדברי תורה אז פשוט פועלים ומקיימים את העולם. אנחנו צריכים לחיות את זה. לא להתרגל לזה. אנחנו כל הזמן עוסקים בתורה, וזה כבר נהיה שגור ורגיל, לא משהו מיוחד. אבל באמת דברי התורה שאנחנו מדברים זה משהו מיוחד. צריכים לזכור את זה תמיד, לזכור שכוח התורה שלנו הוא כוח עצום ואדיר.